

# Koldingbogen

- ÅRSTAL:** 2017
- FORFATTER:** Elisabeth Mørch
- TITEL:** Fra skarn, skidt og skrald til affald, genbrug og genanvendelse
- KORT RESUME:** Miljøområdet er en af vor tids store udfordringer, men de forskellige måder at håndtere affald på har også sat sine spor i vores kulturlandskab. Læseren tages på en flyvetur i droneperspektiv rundt i det lokale skralde- og genbrugsland.

## Fra skarn, skidt og skrald til affald, genbrug og genanvendelse

Elisabeth Mørch

I dag kan man meget let tage de samfundsmæssige fremskridt, som velfærdsstaten har medført, for givet, og samtidigt kan det måske være svært at forestille sig, hvordan samfundet før i tiden fungerede, når det eksempelvis kom til håndtering af affald eller af miljøet generelt. Miljøområdet er en af vor tids store udfordringer, som også gennem tiden har sat sine spor i vores kulturlandskab. Læseren tages på en flyvetur fra et dronerperspektiv rundt i det lokale skralde- og genbrugsland, hvor man får en fornemmelse af udviklingen af lokalområdets infrastruktur gennem tiden.

Et dronerperspektiv fra forbrændingsanlægget på Bronzevej. Fotograf: Ludvig Dittmann.



Fra skarn, skidt og skrald til affald, genbrug og genanvendelse



Forestil dig, at vi sender en drone ud over Kolding Kommune, en drone, der skal fotografere landskabet, så vi kan studere nærmere, hvordan velfærdssamfundet fungerer. En drone, der letter fra taget på forbrændingsanlægget på Bronzevej i Koldings nordvestlige bydel på en af Kolding Kommunes nyere virksomheder. Og dronen, der kommer tilbage dertil efter en lang tur. Den flyver først ind over byen og derefter ud over oplandet og sender de fotograferede iagttagelser tilbage og afslører, hvordan en af velfærdsstatens byer og det omgivende land tager sig ud på en klar dag.

I midten af byen 'får den øje på' Rådhuset, hvorfra mange regeringers love og direktiver sammen med byrådets egne beslutninger udmøntes gennem fem forvaltninger og 11 udvalg, der har til huse i bygninger og kontorer rundt om i bymidten.

Midtbyens uregelmæssige gadenet omkring Koldinghus højt på sin banke og Slotssøen med byens svømmebad og bibliotek på sine bredder er reguleret med ensretninger, omkørsler og lyskryds for bløde og hårde trafikanter. Gemt under asfalten er et kontrolleret virvar af fjernvarmeledninger, rør til fremføring af drikkevand fra forskellige vandværker og bortledning af spildevand i lukkede rør. Disse afløste fra omkring år 1900 fortidens åbne, uhumske og smittespredende rendestene, hvor grise, høns og ænder kunne gå og rode. De første vandskyllende 'træk-og-slip'-wc'er kom til Kolding i begyndelsen af 1900-tallet, men kun til et fåtal af husene i midtbyen. Fordi de nye kloakkers indhold



Kloakanlæg gennem gården i Låsbygade 14 til Slotssøen. 1922. Fotograf: Ukendt.

på det tidspunkt løb direkte ud i Slotssøen eller i åen og fjorden, gav byrådets sundhedskommission kun få tilladelser. Først da byen fik et sammenhængende kloaknet i 1920'erne kunne byens huse begynde at installere vandklosetter i større omfang. Ellers blev lokumsspande indsamlet om natten i åbne tønder, senere i lukkede beholdere med skruelåg og kørt til tømning på Dyrehavegårds marker. Denne indsamling sluttede først i 1960'erne.

Dronen optager billeder af bybus- og rutebilstationen og banegården, hvorfra den offentlige trafik udgår mellem bydele, byer og den store verden. Sammen med privatkørslen benytter den sig af et godt og veludbygget vej- og skinnet, som er en nødvendig del af velfærdssamfundets infrastruktur. Den 'ser' skoler strøet ud til opfyldelse af samfundets uddannelseskrav til børn og unge og tilbud til voksne side om side med tilbud for børnepasning

i vuggestuer, børnehaver, SFO'er, væresteder og fritidsklubber.

Kolding Å løber som et blinkende bånd gennem byen med muligheder for fritids- og motionsaktiviteter til vands og til lands. På bredderne er mange stier, og der er 14 nye 'å-steder' med installationer til leg og ophold. Åen munder ud i fjorden mellem Kolding Havn og lystbådehavnene ved siden af det gravede havnebassin.

Herfra slår dronen et langt slag mod øst ud omkring det store rensningsanlæg på fjordens sydlige bred ved Agtrup, hvor al kommunens spildevand samles og forarbejdes, så det rensede vand kan løbe ud i Lillebælt, mens affaldsstofferne bortskaffes på forskellig og forsvarlig vis.

Tilbage mod sit udgangspunkt på Bronzevej flyver dronen over kunstmuseet Trapholt, den smarte badebro i Strandhuse og adskillige plejehjem, ældreboliger og det store nye flotte sygehus og Sundhedshuset, der sammen med private klinikker arbejder for at sikre borgernes helbred og sundhed. En indsats, der i høj grad er lykkedes, så befolkningens gennemsnitlige levealder er steget.

På sin videre vej mod vest og nord passerer dronen de store industriarealer, der i 1950'erne blev udlagt for at fritage byen fra støj, røg, udstødning og anden forurening fra virksomheder, værksteder og trafik. Efter dem ligger det store motorvejsanlæg, der leder trafikken uden om byen med rundkørsel,



De såkaldte natmænd, Kolding Kommunes renovationsvæsen tømmer spande. 1952.

Fotograf: Niels Lisberg.



Fra skarn, skidt og skrald til affald, genbrug og genanvendelse



udfletninger til alle verdenshjørner og underførsler for bløde trafikanter, som har reduceret antallet af tragiske ulykker.

Den tager billeder af det meget ordentlige agerland, der er *“tavlet ud i grønt og guld”*, som en digter lyrisk beskriver markernes forskellige farver mellem hegn og hække. Der er langt mellem hegnene, for i dag er mange marker meget store. Der dyrkes mest korn, raps og majs. Store arealer er tilplantet med nåletræer af forskellig slags beregnet til eksport og til danskernes eget forbrug af juletræer, men også blandede løvskove skyder op som følge af en folketingsbeslutning i 1989 om at øge landets skovmængde fra cirka 11 til cirka 20 %. Formålet var dels at tage en del af landbrugsarealerne ud af drift på grund af overproduktion af fødevarer, dels at beskytte grundvandsreservoirer og forbedre forholdene for dyre- og planteliv samt øge mulighederne for friluftsliv. Endvidere var og er det stadig målet at udnytte den usynlige, men meget vigtige effekt, at den grønne skovbund og træerne i deres grønne blade kan binde og reducere luftarten CO<sup>2</sup>. Endelig ønsker staten at øge landets egenproduktion af træ til forarbejdning.

Dronen registrerer ikke mange dyr på markerne, hverken svin eller kreaturer med store, gule øremærker i ørerne. Nu, hvor de oftest er på stald, er de åbne møddinger, der modtog deres organiske affald på gårdspladserne ved siden af en brønd med vandpumpe, afskaffet. Åbne møddinger er kun tilladt til ganske små dyrehold og er stærkt regelbelagt



Dronen på tur rundt i Kolding Kommune.  
Fotograf: Mette Marianne Tanggaard Jessen.

med afstandskrav til naboer, veje, vandløb og vandindvindingsområder og med stramme krav til opførelse og overdækning. I stedet for møddingen, der tidligere også blev brugt til udslag af toiletspande og andet spildevand fra husholdningerne, er der etableret overdækkede gylletanke til opbevaring af møget fra staldene til udkøring som gødning på markerne eller til brug i biogasanlæg, og kloakering har afløst gårdene og husenes septiktanke og sivebrønde. For at undgå luftforurening foregår udbringning af gylle med nedfældningslanger. Alt sammen et udslag af viden og bevidstgørelse om det åbne lands vigtighed for hele befolkningens velfærd.

Der var engang, hvor det meste affald, der blev produceret på en gård eller i et hus kunne genbruges umiddelbart i hjemmet, mens enkelte fraktioner såsom jern og metal kunne smeltes om, sælges





Forbrændingsanlægget på Bronzevej. Cirka 1985.  
Fotograf: Jonas Ahlstrøm.

eller byttes væk. Tøj kunne sys om, strikkesøj trævles op og garnet genbruges. Syltekrukker, marmeladeglas og flasker til saft blev vasket, så de var klar til at blive genbrugt til næste sæsons syltetøj og sure lækkerier. Med fremkomsten af mange flere produkter fremstillet i alverdens materialer, der ikke umiddelbart kan genbruges, er affaldsmængden vokset og må samles ind og køres bort.

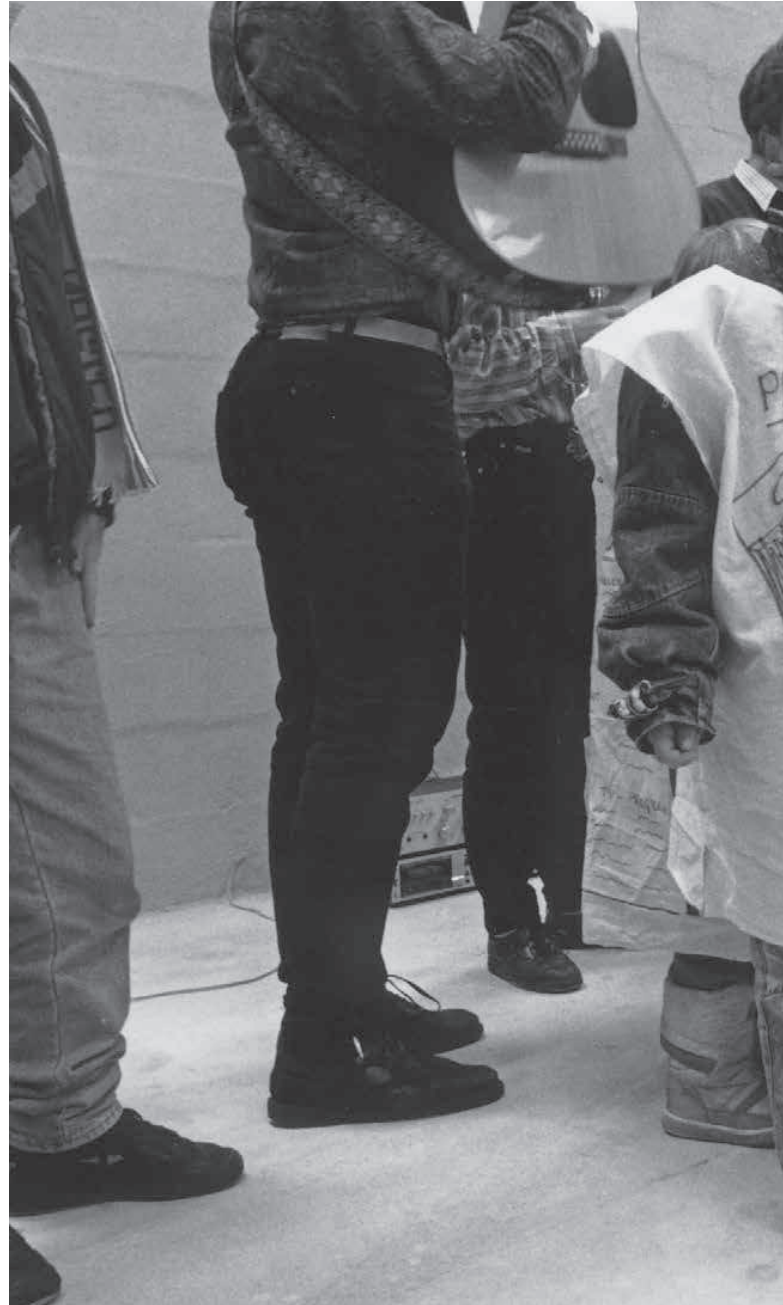
Hvad dronen ikke 'får øje på' i nutidens landskab er åbne lossepladser, mergelgrave med skrammel og grusgrave med gammelt jern, byggeaffald og affald fra industrier. Koldings sidste losseplads på Overbyvej i Seest, som nogle stadig husker, blev lukket i 1989. Hele affaldsområdet har gennemgået en kraftig udvikling til gavn for det miljø, som vi færdes i og til opfyldelsen af borgernes ønske om et mere bæredygtigt samfund. Papir, karton og pap, plastikdunke

og havemøbler samt elektronik og meget mere kan sorteres fra dagrenovationen og sendes til genanvendelse. Det vaskes, splittes ad og omsmeltes, så det kan indgå i en ny produktion. Husholdningernes skraldespande, de firkantede zinkkasser med låg fra 1900-tallets begyndelse, blev i 1960'erne afløst af trådnetholdere med papirsække, som nu løbende udskiftes med miljøstationer i genanvendt plastik. Det er en opstilling af normalt tre til fire plastbeholdere til affald sorteret i forskellige kategorier for eksempel affald fra køkkenerne = dagrenovation, papir, aviser og reklamer, glas og inden længe hård plast og metal.

Samtidig er renovationsbilerne til indsamling og bortkørsel blevet udviklet og forbedret, så skraldemændene, der nu hedder renovationsarbejdere, er mindre udsat for overbelastning, nedslidning og skader, og de nye rumopdelte renovationsbiler giver mulighed for at indsamle forskellige affaldstyper i samme bil – uden sammenblanding. Skrønen om, at det hele blandes sammen – som en del borgere stadig tror på, skulle hermed være aflivet.

Men på trods af de mange offentlige miljøstationer, døgnåbne genbrugspladser, tilbud om afhentning af storskrald på hjemmeadressen, hjemmeside, app på telefonen og sorteringsguide kan der stadig ses skarn, skidt og skrald smidt i grøfter og skovbryn ud af ubetænksomhed, dovenskab, eller blot fordi det hele er blevet for svært. Og afstandene i de store kommuner, der opstod efter strukturreformen i 2007, kan virke uoverkommelige.

Fra nytår 1990 indførtes affaldssortering i Kolding Kommune kaldet *Affaldssystem 2000*. Her præsenteres systemet af en skoleklasse iført affaldssække og borgmester Per Bødker Andersen 'startede' projektet op. Fotograf: Ludvig Dittmann.



Fra skarn, skidt og skrald til affald, genbrug og genanvendelse



Dronens billeder viser et tæt vejnet i mange kategorier befærdet af hurtige biler, store lastvognstog og sindige arbejdsmaskiner. Mængden af køretøjer er vokset eksplosivt i tiden efter besættelsestiden, og til trafikregulering - og dermed nedbringelse af trafikuheld - er antallet af rundkørselsanlæg og lyskryds øget. Denne indsats er kronet med held, da antallet af færdselsulykker netop nu er det laveste i mange år. Cykelstier er lagt ud for at forbinde landet med landsbyerne, forstæderne og byerne, og cykelhjelme er anbefalet til alle og bliver foræret til skolebørn.

Dronen flyver over landsbyer og forstæder, hvor billedet af landbrugslandets ordentlighed gentager sig. Der er velholdte kirker med velpassede kirkegårde og nydelige præstegårde. Velbyggede menigheds-huse, skoler med boldbaner og sportshaller med store græsanlæg. Langs gaderne ligger ældre huse blandet med værksteder og mindre fabrikker tilsyneladende drysset mere eller mindre tilfældigt ud eller samlet i kvarterer, og der er flere større eller mindre parcelhusområder med tydelig plantegning med stisystemer og legeområder.

Nogle, der ser dronens fotografier, bemærker nok fraværet af el- og telefonledninger og skorstene på husene. Der er ingen røgfaner fra lossepladser eller små havebål, men nok fra pejse og brændeovne. Er der røg fra virksomhederne, er den oftest hvid og tynd og rensat i forskellige anlæg, inden den lukkes ud i atmosfæren. Det er igen resultat af beslutninger og bestemmelser om anvendelse af nye opfin-

delse til nedbringelse af forurening, der er blevet taget i brug efterhånden, som de kom frem, blev tilgængelige og til at betale. Elektricitetens indtog omkring 1900-tallets begyndelse betød uendelige arbejdslettelse og sundhedsmæssige forbedringer. Koldings første elektricitetsværk stammer fra 1898, og Harteværket er fra 1920. Det var en klar forbedring af luftkvaliteten i stuerne, at der blev brug for færre stearinlys og mindre petroleum til lamper, og det klare elektriske lys samlede familierne omkring bordet med lysedugen til aftenlæsning og håndarbejde. Den førte på alle samfundets områder en voldsom udvikling med sig. Mængden af større eller mindre hjælpemidler i hjem, industri og landbrug voksede eksplosivt, og den vokser stadig. Meget hårdt fysisk arbejde har kunnet afløses med mindre nedslidning og færre skader til følge. I begyndelsen fremførtes elektriciteten i luftledninger på træpæle, senere stålmaster, og selv om det er mange gange dyrere at lægge dem i kabler i jorden, er nu næsten hele landets primære el-net nedgravet.

Tilbage på Bronzevej tager dronen billeder af selve genbrugspladsen og forbrændingsanlægget. Det store anlæg er opbygget og udviklet i takt med befolkningens stigende forbrug med forøgede affaldsmængder til følge, samtidig med en voksende bevidsthed om nødvendigheden af et ufarligt miljø og at spare på jordens begrænsede ressourcer.

En familie cykler forbi de store højspændingsmaster på markerne i 1956. Fotograf: Kolding Folkeblad.

Fra skarn, skidt og skrald til affald, genbrug og genanvendelse





Containere til affaldssortering.

Fotograf: Elisabeth Mørch.

På genbrugspladsen (ligesom den på Gejlhavegård, i Vamdrup, Lunderskov og Christiansfeld) er opstillet omkring 45 containere i forskellige størrelser til at modtage ligeså mange typer af affald. Fælles for dem er, at deres indhold vil kunne genbruges eller genanvendes. Først hed det kun papir, glas og flasker og småt brændbart. Siden er sorteringen fortsat i stadig mere specifikke fraktioner. Papir er ikke længere kun papir, men deles nu op i kontorpapir, aviser, reklamer, samt bøger og pap, som kan genanvendes i forskellige sammenhænge. Glas og flasker skal i samme store container til én form for genbrug, mens lysstofrør kræver en helt anden type behandling, fordi de rummer genanvendelige elektriske smådele. Og sådan udvikler sorteringsgraden sig. En almindelig juicekarton er opbygget af mindst fire enkeltdele: En tud med låg af hård plast, et udvendigt lag af blød plastfolie, krop med farve og skrift og endelig inderst et lag aluminiumsfolie. Ingen forestiller sig vel, at der vil komme krav om så detaljeret opsplittning, men at der vil komme flere containere til, er der ingen tvivl om.

Ved siden af genbrugspladsen ligger et af regionens forbrændingsanlæg. Et stort anlæg til afbrænding af det husholdningsaffald, der ikke kan genbruges eller genanvendes. Forbrændingen sker i store ovne, der døgnet rundt 'fodres' med indsamlet affald fra beboelser og virksomheder. Ild i bål og gruber har været menneskets ældste måde at skaffe sig varme og lys på, og sådan fungerer det store værk i bund og grund også den dag i dag. Fra ovnene udnyttes varmen fra afbrændingen til anvendelse i områdets fjernvarmeanlæg, og i røgturbinerne genereres elektricitet til anlæggets eget forbrug og ledningsnettet.

Dronens batteri er tømt, og den lander med sine apparater fyldt op af billeder af en lille del af den danske velfærdsstat. De viser resultaterne af mange års forbud mod det ene og påbud om det andet. Alt sammen for at give landets borgere mulighed for det bedst tænkelige liv i miljømæssigt forsvarlige omgivelser.

Artiklen er blevet til med bidrag fra Kim Ankjær Nielsen.

#### Fotos

Kolding Stadsarkiv.

Ludvig Dittmann.

Elisabeth Mørch.

Et dronfoto af Gejlhavegård.

Fotograf: Ludvig Dittmann.

Fra skarn, skidt og skrald til affald, genbrug og genanvendelse

